

Whom and Where Did the Plagues Strike?

TWO SETS OF FIVE

While it is clear from the Torah that the Ten Plagues as a whole were directed at Paroh and Egypt, in only five of the Plagues – **בְּכֹרוֹת**, **חֲשֵׁה**, **בָּרָד**, **דָּבָר**, **עֲרֵב** – is it explicitly stated that Hashem distinguished between the Egyptians and the Israelites. In the other five plagues of **אֲרָבָה**, **שָׁחִין**, **כְּנִים**, **צְפַרְדֵּי**, **דָּם**, the Torah simply says that all of Egypt was stricken, leaving the commentators to debate whether in these plagues the Israelites and Goshen were affected as well.

Regardless of which position one adopts, one must account for the textual distinction between the two groups of plagues. If the Israelites, in fact, suffered along with the Egyptians in five of the Plagues, why would Hashem spare them from harm only in the other five? On the other hand, if the Israelites emerged unscathed from all of the Ten Plagues, why does the Torah differentiate between the Plagues and specify this miraculous phenomenon in only half of them?^[1]

ETHNIC OR GEOGRAPHIC

Even among the five plagues in which the text records that Hashem discriminated, it is unclear whether this distinction was based on race or place. By the Plagues of **דָּבָר**, **חֲשֵׁה**, and **בְּכֹרוֹת**, the Torah specifies that Hashem distinguished between the Israelite and Egyptian populations, while in the Plagues of **עֲרֵב** and **בָּרָד**, the separation emphasized is between the lands of Egypt and Goshen.^[2]

Is this subtle difference significant? Were there differences even between these five plagues themselves, and if so, why? Or is it merely that there was complete population segregation, with 100% of the Israelites and none of the Egyptians living in Goshen, and thus the Torah's two different formulations really have one and the same meaning?^[3] Either way, if a Hebrew found himself in Egypt proper when a plague touched down, was he also at risk? And conversely, was an Egyptian able to find refuge in the land of Goshen?

TO PROTECT OR TO PROVE

Of the five plagues in which there is explicit differentiation between the Israelites and Egyptians (or between Goshen and Egypt), it is only before the three plagues of **עֲרֵב**, **דָּבָר**, and **בְּכֹרוֹת** that this is noted in the warning delivered to Paroh.^[4] And of these three,^[5] it is only after **דָּבָר** that the Torah emphasizes and Paroh checks to ascertain that this differentiation, in fact, occurred. Attempting to account for these additional distinctions between the various plagues leads us to perhaps the most fundamental question of all: What was the goal of the differentiation? Was it simply to shield the Israelites from harm, or was it to demonstrate to Paroh the existence and workings of Divine providence?^[6] Is it possible that there was a dual purpose or that there were variations between the objectives of the different plagues?

---

^[1] One may also question whether there is significance in the fact that the notion of distinction is absent from all of the first three plagues.

[2] In the case of ערב, the text may indicate that there was a dual distinction. This depends on the exegetical debate regarding the relationship between verses 18 and 19 in Shemot 8.

[3] This approach would be difficult because the Torah speaks of the Israelites' Egyptian neighbors. For more, see [Where Did the Jews Live](#).

[4] There is no warning at all before חֲשֹׁךְ, and the warning before בְּרָד speaks only of a distinction between those outside and inside.

[5] In the Plagues of בְּרָד and חֲשֹׁךְ, the Torah records after the fact that the differentiation happened, but does not mention it in the warning.

[6] The act of distinction could also come to educate the Egyptians and Israelites, but the text seems to train its focus on Paroh.

Whom and Where Did the Plagues Strike?

Exegetical Approaches

Overview

The classic position adopted by most Midrashim and numerous commentators is that all Ten Plagues distinguished by ethnicity, afflicting only the Egyptians while sparing the Israelites. This approach is the logical extension of the perspective that the purpose of the Plagues was to punish the Egyptians while preventing the suffering of the Israelites. It thus expands the scope to from five to ten and maximizes the miraculous nature of the process. In order to do so, it must posit that there were many supernatural phenomena which are not explicitly recorded in the text.

Other commentators prefer to view the process of the Plagues as less of a deviation from the laws of natural order, and they achieve this in two different ways. The Moshav Zekeinim and Shadal maintain that there was differentiation in all of the Plagues, but propose that it was geographic in nature, distinguishing between the lands of Goshen and Egypt proper, rather than between two nations. In contrast, more rationalist commentators such as Ibn Ezra, Ralbag, and Ibn Kaspi limit the scope of the separation to only the five more severe plagues in which it is mentioned explicitly in the Torah.

The most unique approach is that of the Akeidat Yitzchak, who develops the idea that the main objective of the differentiation (and the Plagues themselves) was to serve as an educational tool to teach Paroh a series of lessons about the powers of Hashem. The Plagues thus formed a progression which started with no differentiation in the early ones, continued with geographic separation, and then reached a climax with the more miraculous ethnic distinction.

Commentators differ both as to whether Hashem distinguished between the Egyptians and Israelites in all of the Plagues or only in some of them, and also regarding the nature and purpose of His distinction:

Differentiation in All Ten Plagues

All Ten Plagues targeted only the Egyptian people or country, while the Israelites emerged virtually unscathed.

Ethnic

The Plagues struck the entire Egyptian population regardless of their location, but spared the Israelites even if they were outside of Goshen.

SOURCES: [Philo](#), [Josephus](#),^[1] [Tanchuma](#), [Shemot Rabbah](#), [Bemidbar Rabbah](#), [Rambam](#)^[2]

Israelites fully protected – This approach rejects the possibility that there was collateral damage to the

Israelites in any of the Plagues. See the remarks of the [Tur](#) who emphasizes that Hashem is certainly not lacking the means to deliver His punishments only to the wicked. See also the [Radbaz](#) who points out that had also the Israelites been afflicted, the message of the Plagues would have been lost on Paroh.^[3]

Natural or supernatural – This position views the Ten Plagues as a completely miraculous process which contravened the laws of natural order and was able to distinguish between an Egyptian and an Israelite standing next to each other.^[4] As this distinction was an overt miracle, there is no reason to assume that it applied only in some of the Plagues.^[5]

"Ten miracles were performed for Israel in Egypt" – The Rambam^[6] interprets this Mishna in [Masekhet Avot](#) as referring to the miraculous differentiation in each and every one of the Ten Plagues.^[7]

Purpose of the Plagues and their differentiation – Philo and the Midrashim emphasize different aspects:

- Philo suggests that the extraordinary differentiation was designed to teach the Israelites piety, as it demonstrated in the clearest way possible the punishment of the wicked and the salvation of the righteous. This fits well with Philo's general view of the Plagues as an educational tool. See [Purpose of the Plagues](#).
- In contrast, Tanchuma and Shemot Rabbah view the Plagues as a retributive (מידה כנגד מידה) process. From this perspective, it is logical that all of the Plagues were directed solely at those who deserved punishment.

Differentiation mentioned only in five plagues – According to this approach, it is difficult to understand why the Torah notes this overtly miraculous phenomenon only in some of the Plagues.^[8] The Rambam^[9] thus attempts to find textual hints for a distinction being made in each of the Plagues.^[10] However, even if his interpretations are accepted, there remains a significant disparity between the Plagues regarding the degree of emphasis placed on the differentiation.

Differentiation noted in the warnings of only three plagues – This approach does not account for why in the Plagues of ערב, דָּבַר, and בְּכוֹרוֹת Paroh needed to be told about the differentiation in advance.^[11]

The Israelites' Egyptian neighbors – Philo, Tanchuma, and Shemot Rabbah portray the Egyptians and Israelites as living together and sharing even the same homes. For more, see [Where Did the Jews Live](#).

No ערב in Goshen ("וְהַפְּלִיתִי... אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן") – These sources would explain that the safety net afforded by the land of Goshen worked only for the Israelites, as indicated by the subsequent verse "וְשַׁמְתִּי כַּדַּת בֵּין עַמִּי" וּבֵין עַמֶּךָ.^[12]

No בָּרַד in Goshen ("וְרַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל") – These sources would explain that "אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" limits the protection of Goshen to the Israelites only.

Light for the Israelites "בְּמוֹשְׁבֵיכֶם" – Shemot Rabbah learns from here that the Israelites had light any place they were, and not just in Goshen.

Geographic

The Plagues were visited only upon the land of Egypt, but did not touch the land of Goshen.

SOURCES: [Moshav Zekeinim](#), [Shadal](#)^[13]

Israelites outside of Goshen and Egyptians in Goshen – Shadal "admits" that according to this position it is necessary to say that Israelites who were outside of Goshen were afflicted by at least some of the Plagues.^[14] Conversely, the logical upshot of this position is that the Egyptians in Goshen were spared.^[15]

Natural or supernatural – Since who the Plagues struck or did not strike was based on geographical location, rather than on an individual's religious identity, the phenomenon did not need to violate the laws of natural order. Furthermore, if the Plagues were a chain reaction, differentiation between Goshen and Egypt proper in the initial plagues would have naturally resulted in continued distinction throughout the series.^[16]

Differentiation mentioned only in five plagues – The Moshav Zekeinim explains that since the first three plagues came from the water and the earth, it was obvious that they were localized.^[17] Only in airborne plagues which came from afar was there a need to specify that they did not spread to Goshen.^[18]

Differentiation noted in the warnings of only three plagues – The Moshav Zekeinim notes that the Plagues of עֲרֹב, דָּבָר, and בְּכוֹרוֹת are unique in that they are the only ones which came directly from Hashem without any action of Moshe or Aharon. Therefore, their warnings needed to give Paroh an additional sign to demonstrate that their arrival was not just mere coincidence.^[19]

Paroh checks only after דָּבָר – The Moshav Zekeinim explains that by עֲרֹב, Moshe's ability to also remove the Plague amply demonstrated that it was a Divine punishment, and there was no need for Paroh to check whether the Plague had differentiated. It was only after דָּבָר where there was no active removal of the Plague, that Paroh needed to do a spot check.

The Israelites' Egyptian neighbors – Shadal maintains that the vast majority of Israelites lived in Goshen, and perhaps only a scant minority did not.^[20] Thus, he is able to minimize the harmful consequences for the Israelite population. According to this, the Israelites' Egyptian neighbors described in the Torah must be in Goshen itself.^[21]

No עֲרֹב, בָּרָד, or חֲשֵׁךְ in Goshen – The verses "וְהַפְלִיתִי... אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן" and "רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" work well with this approach. Shadal adds that the verse of "וְשִׁמְתִי פְדֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ" is part of a פרט וכלל which also refers to this same location based separation.^[22] Similarly he interprets "בְּמוֹשְׁבֹתָם" in the Plague of Darkness as meaning "בארץ מושבותם", or the land on which the Israelites lived.^[23]

Israelites spared in מַכַּת בְּכוֹרוֹת – Shadal says that the Plague of the Firstborn was unique from all of the previous ones in that it distinguished on the basis of ethnic identity. He adds that, because of the miraculous nature of this differentiation, the Torah attributes the passing from house to house to Hashem Himself.

Combination of Factors

The Plagues differentiated using a combination of ethnic and geographic factors, with differences existing between the various plagues. The commentators present a few variations of this possibility.

SOURCES: [Rashbam](#),^[24] [Tosafist Manuscript](#),^[25] [Ramban](#)

Israelites outside of Goshen – All of these sources appear to maintain that in most of the Plagues, Israelites outside of Goshen were not spared. However, they all note at least one exception, while differing as to that plague's identity. Rashbam says that the Plague of Darkness was an exception, the Tosafist manuscript contends that דָּבָר was an exception, while Ramban suggests that עָרַב was an exception.^[26]

Egyptians in Goshen – From Ramban it would seem that Goshen afforded protection even for the Egyptians living there throughout all of the Plagues. According to the Tosafist manuscript, though, this was a unique feature of the Plague of עָרַב.^[27]

Differentiation mentioned only in five plagues

- Rashbam and Ramban explain that there is a need to specify that Hashem distinguished only in plagues that tend to spread.^[28]
- The Tosafist manuscript says that the Torah notes the differentiation only when it incorporates a special aspect that didn't exist in the rest of the Plagues. Thus, it suggests that while all of the Plagues spared the Israelites who lived in Goshen, עָרַב was unique in that it did not harm even the Egyptians in Goshen, and דָּבָר was unique in that it did not affect the Israelites outside of Goshen.^[29]

Paroh checks only after דָּבָר – The Tosafist position that דָּבָר was the only plague which spared even Israelites outside of Goshen would account for why it is also the only plague after which Paroh checks to see who was affected.^[30]

Differentiation Starting From Second Triad

The last seven plagues with the exception of the Plague of Locust afflicted only the Egyptians, while the first three plagues hit even the Israelites.

SOURCES: [Akeidat Yitzchak](#)

Structure of the Plagues – The Akeidat Yitzchak splits the Ten Plagues into three categories, each of which was intended to teach a different fundamental principle.^[31]

Purposes of the Plagues and their differentiation – R. Yitzchak Arama proposes that the sets of plagues form a progression. The first three plagues were intended merely to demonstrate Hashem's existence, and thus they did not differentiate.^[32] The second set of three plagues was designed to showcase Hashem's ability to distinguish between nations, and therefore they needed to differentiate. The third set of three plagues were brought to show Hashem's unlimited powers to override the laws of nature, and thus they also differentiated.^[33] Thus, according to the Akeidat Yitzchak, the purpose of the

differentiation was not merely to spare the Israelites from harm, but to demonstrate to Paroh the greatness of God.^[34]

Why mentioned in only five? – R"Y Arama explains that differentiation is not mentioned in the first three plagues as they did not come for this purpose and thus did not distinguish. Starting from the second triad, differentiation is mentioned, as Divine providence was the cardinal lesson imparted by these plagues. To sustain this interpretation, though, he must account for the absence of explicit differentiation in the Plagues of שחין and ארבה. This he does with two different claims:

- שחין – The Akeidat Yitzchak maintains that this plague also affected only the Egyptians. He attempts to prove this by arguing that the Egyptian magicians would not have been embarrassed to stand in front of Moshe, if Moshe and Aharon and all of the Israelites were also afflicted by the Plague.^[35]
- ארבה – The Akeidat Yitzchak holds that this plague is the only one of the last seven which affected even the Israelites. He explains that this was part of a scorched earth policy designed to prevent the Egyptians from being left with crops to harvest after the Israelites' departure.^[36]

Differentiation noted in the warnings only of ערב, דבר, and בכורות – This approach would explain that the emphasis in the preludes to ערב and דבר is because Hashem's power to differentiate is the raison d'être of the second triad of plagues.^[37] One could go a step further and suggest that it was only in the middle set of plagues and final plague that the purpose of the differentiation was to teach Paroh a lesson, but that in the other plagues the goal was merely to protect the Israelites.

Paroh checks specifically after דבר – According to the Akeidat Yitzchak, the Plague of דבר was a turning point, as it was the first plague to demonstrate Hashem's ability to differentiate ethnically among people living in the same location.

Ethnic or geographic – the variation between ערב and דבר – According to the Akeidat Yitzchak, the differentiation during the Plague of ערב was geographic and protected everyone in Goshen. However, when Paroh was unimpressed by this, the differentiation in דבר became ethnically based and even more miraculous.

No dual discrimination in ערב – This approach would need to understand that "והפליתי... את ארץ גשן" and "ושמתי פדת בין עמי ובין עמך" both refer to a location based differentiation.^[38]

Israelites outside of Goshen and Egyptians in Goshen in דבר – It is unclear whether R"Y Arama maintains that the method of differentiating in דבר expanded, supplanted, or narrowed the safety net afforded by the previous ערב method. In other words, there are three ways to understand the impact of the new method of ethnic profiling:

- It was designed only for Egypt proper, and Goshen continued to provide a safe haven even for Egyptians.^[39]
- It simply replaced the previous geographical distinction, and now all Israelites but no Egyptians would be saved.^[40]
- It was intended to narrow the scope of the previous protection of Goshen to Israelites only.^[41]

No בָּרַד in Goshen ("רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל") – It is unclear why this verse reverts to emphasizing the geographically based distinction. It is possible that the Akeidat Yitzchak would contend that the ethnically based differentiation was reserved only for the Plagues of דָּבָר and בְּכוֹרוֹת (as this was the central message of these plagues), but that the intervening plagues distinguished only by location.^[42] Alternatively, this verse can be interpreted as saying that only the Israelites in Goshen were spared.^[43]

Differentiation Only in Five Plagues

While five of the Plagues targeted only the Egyptians, the other five affected even the Israelites.^[44]

Ethnic

The five plagues which did distinguish afflicted the entire Egyptian population regardless of their location, but did not harm any of the Israelites even those outside of Goshen.

SOURCES:

Israelites fully protected but only in these five plagues – This approach could explain like Ibn Ezra below that there was differentiation only in the most severe plagues.^[45] The purpose of the differentiation would be for the sake of the Israelites' survival.

Differentiation noted in the warnings of only עֶרֶב, דָּבָר, and בְּכוֹרוֹת – This position could maintain that the distinction between Goshen and Egypt is not mentioned in the prelude to בָּרַד because even in Egypt one could avoid harm by staying inside one's home. By the Plague of Darkness, there is no warning whatsoever.

No עֶרֶב in Goshen ("וְהַפְּלִיתִי... אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן") – The safety net afforded by the land of Goshen worked only for the Israelites, as indicated by the subsequent verse "וַיִּבֶן עַמִּי וַיְבִין עִמָּךְ".^[46]

No בָּרַד in Goshen ("רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל") – The words "אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" limits the protection of Goshen to the Israelites only.

Light for the Israelites "בְּמוֹשְׁבֵיכֶם" – The Israelites had light any place they were, and not just in Goshen.

Israelites spared in דָּבָר and מַת בְּכוֹרוֹת – The verses by these plagues work well with this position.

Geographic

The five plagues which did distinguish came only upon the land of Egypt, but did not touch the land of Goshen.

SOURCES: [R. Yosef ibn Kasp](#)^[47]

Israelites outside of Goshen and Egyptians in Goshen – Ibn Kaspi says that the Israelites who were enslaved in Egypt proper were affected by all of the Plagues.^[48]

Natural or supernatural – This more rationalist approach limits the miraculous aspects of the Plagues to what is explicit in the text.^[49]

Purpose of the differentiation and why only in these five plagues? Ibn Kaspi appears to understand that the differentiation was to protect the Israelites, and it existed only in the Plagues whose harmful effects were severe or fatal.^[50]

Differentiation noted in the warnings only of ערב, דָּבַר, and בְּכוֹרוֹת – Ibn Kaspi does not explicitly address this issue, but he could explain like the Moshav Zekeinim above.

The Israelites' Egyptian neighbors – According to Ibn Kaspi, the Israelites all lived in Goshen, although many were enslaved in the Egyptian cities. The Egyptian neighbors which they had were in Goshen.^[51]

No ערב, עַרְב, or חֶשֶׁךְ in Goshen – The verses "וְהִפְלִיתִי... אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן" and "רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" work well with this approach, and Ibn Kaspi interprets "בְּמוֹשְׁבֵיכֶם" in the Plague of Darkness as also referring to the land of Goshen.

Israelites spared in דָּבַר and מַחַת בְּכוֹרוֹת – Ibn Kaspi would likely explain that all of the Israelites' cattle was in Goshen, and that the Israelites all returned to their homes in Goshen at night, or at least on the night of Pesach.

Combination of Factors

The five plagues which did differentiate, did so using a combination of ethnic and geographic factors. There are a couple of variations of this option.

SOURCES: [Ibn Ezra](#), [Ralbag](#)

Israelites outside of Goshen and Egyptians in Goshen

- Ibn Ezra's position with regard to the plagues other than ערב is not completely clear.^[52] In ערב he maintains that both the Israelites outside of Goshen and the Egyptians in Goshen were saved.
- Ralbag says that ערב spared only the Israelites in Goshen, but afflicted both the Israelites outside of Goshen and the Egyptians in Goshen. Similarly, by the Plague of Darkness he states the Egyptians in Goshen were affected.

Purpose of the differentiation and why only in these five plagues? The differentiation was for the sake of the Israelites, and thus Ibn Ezra explains that there was no need for differentiation in the less harmful plagues.^[53] He adds that there was no need to protect the Israelite crops in the Plague of Locust since the Exodus was imminent.^[54]

Differentiation noted in the warnings only of ערב, דָּבַר, and בְּכוֹרוֹת – This approach does not address this issue but could explain like the Moshav Zekeinim above.

The Israelites' Egyptian neighbors – According to Ralbag, the Israelites all lived in Goshen, as did the

group of Egyptians who were their neighbors. For more, see [Where Did the Jews Live](#).

Dual discrimination in ערב – These commentators disagree as to how to understand the relationship between "וְהַפְּלִיתִי... אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן" and "וְשִׁמְתִי פְּדַת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמִּיךָ":

- Ibn Ezra interprets that the two verses complement each other, and there were two processes of differentiation. The result was that the Plague spared both everyone in Goshen (including Egyptians) as well as all Israelites everywhere.^[55]
- Ralbag takes the opposite view, explaining that the two verses limit each other and there was only a single process of differentiation which spared only the Israelites living in Goshen.

[1] Josephus, the Tanchuma, and Shemot Rabbah mention the differentiation only in the Plague of Blood, but there is no reason to assume that they held differently regarding the other four plagues in which differentiation is not explicit in the Torah.

[2] The Rambam's interpretation of the [Mishna Masekhet Avot](#) is adopted by [R. Yonah](#), the [Meiri](#), [R. Bachya](#), and [R. Shimon b. Tzemach Duran](#), among others. A similar interpretation is also found in the earlier commentary of [R. Yaakov b. Shimshon](#) on Avot 5:5.

[3] Cf. Akeidat Yitzchak below who differentiates between the messages of the various groups of plagues.

[4] See Philo who adds that there was even a double miracle in the Plague of Blood, in which the blood reverted back to water for the Israelites.

[5] The approach of the Midrash is happy to maximize the number of miracles performed, even if they are not explicit in the text.

[6] As well as the numerous other commentators following his lead referenced in the note above.

[7] The [Meiri](#) emphasizes that the miracles in the opening statement of the Mishna "עשרה נסים נעשו לאבותינו" are none other than the differentiation which took place in the "במצרים" mentioned in the second statement of the Mishna. Rashi (cited by [R. Yosef Nachmiash](#) and the [R. Shimon Duran](#)), in contrast, did not understand like the Rambam, as he contends that the ten miracles are unidentified (and apparently not identical with the Ten Plagues). It is noteworthy that the second sentence of the Mishna does not appear in all textual witnesses, and the commentary by Rashi's student, [R. Yaakov b. Shimshon](#), discusses whether it is part of the original text or just an explanatory gloss. See also [Avot DeRabbi Natan](#).

[8] See Ibn Ezra who argues against this possibility: "א"כ למה לא נכתב אות זה בתורה". While the geographic option below can argue that in some of the Plagues, the differentiation was natural and obvious and thus did not need to be stated, the ethnic option cannot do the same because according to it, the differentiation was always miraculous.

[9] See also Yefet b. Eli the Karaite cited by [Ibn Ezra](#) who interprets "וּבְכֹה וּבְעַמִּיךָ" in the Plague of צַפְרִידֵי as

coming to exclude the Israelites. [Radbaz](#) supports this reading and adds other textual support; however, Ibn Ezra himself rejects it. See also Shadal below regarding "גְּבוּלָךְ".

[¹⁰] Only by the plague of כְּנִים does the Rambam fail to find a proof-text, and he thus concludes that this plague struck the Israelites as well but did not harm them. [From Bereshit Rabbah 96:5 which says that Yaakov did not want to be buried in Egypt so that his body would not be disturbed by the כְּנִים, it also appears that this plague affected Goshen.] Following the Rambam's lead, the [Ritva](#) suggests that the Egyptian magicians saw the כְּנִים strike the Israelites and were unaware that it did not cause them suffering. The magicians therefore reacted by exclaiming "אֶצְבַּע אֱלֹהִים הוּא", which the Ritva interprets as meaning that it was a far reaching and all inclusive plague (reading the word "Elohim" as a superlative – see [אלהים](#)), rather than as a recognition of God's intervention.

The Rambam could have argued that even by כְּנִים, the verse "הָיָה כְּנִים בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם" indicates that the Plague affected only Egypt proper and not Goshen (see the commentary of the Rashash on the Mishna). However, this could provide a source only for a geographic differentiation and would not suffice for the Rambam's position that ethnicity was the determining factor. [This issue is dependent on the conflicting versions of which proof-text the Rambam cites for the Plague of Locust, and on how he interprets the verses by עֲרַב.]

[¹¹] The Moshav Zekeinim's approach cited below does not work well for this position, as the ethnic differentiation alone would have been enough of a proof of the Divine hand at work. Interestingly, [R. Shimon b. Tzemach Duran](#) argues in the reverse direction that because these three plagues spread more freely than the others (it is arguable whether the Plague of Locust did not also spread rapidly), Hashem Himself needed to bring them, as their ability to differentiate between Israelite and Egyptian necessitated a more miraculous power.

[¹²] This is the position of Ralbag below.

[¹³] [R. Yosef Bekhor Shor](#) also says that the Plagues of עֲרַב and חֲשֵׁה distinguished between Goshen and Egypt proper, but it is unclear whether he thinks there was a distinction in all of the Plagues. See also [Targum Pseudo-Jonathan](#) which implies that the water in Goshen was turned into blood not by the Plague itself, but rather by the Egyptian magicians.

[¹⁴] He appears to maintain this at least with regard to the Plagues of דָּם, צִפְרִידֵי, עֲרַב, and חֲשֵׁה.

[¹⁵] See [R. Yosef Bekhor Shor](#) and a number of commentators below who say this explicitly with regard to עֲרַב.

[¹⁶] See [The Plagues – Natural or Supernatural](#).

[¹⁷] This is the position of Rashbam and Ramban below. Shadal adds that the land of Goshen was not dependent on the Nile for its water supply.

[¹⁸] This approach could possibly account also for שְׁחִין (although the ashes there are thrown up to the sky), but would have difficulty explaining אֲרָבָה. Shadal notes that the word "גְּבוּלָךְ" which appears by both צִפְרִידֵי and אֲרָבָה comes to exclude Goshen.

[¹⁹] According to the Moshav Zekeinim, the announcement to Paroh was intended to teach him a lesson, but

the differentiation itself may have been to shield the Israelites. Cf. the Akeidat Yitzchak below who maintains that the differentiation itself was designed to educate Paroh.

[20] See also Shadal Shemot 1:7,15 and [Where Did the Jews Live](#).

[21] See Ralbag below and [Where Did the Jews Live](#).

[22] Shadal also suggests that the absence of עֶרֶב in the land of Goshen may have prevented the Israelite population from being plagued by דָּבָר. According to this, the differentiation in the Plague of דָּבָר was also geographically dependent.

[23] [R. Yosef Bekhor Shor](#) and Ibn Kaspi below explain similarly.

[24] Rashbam's question as to why the differentiation is first explicitly mentioned only by עֶרֶב implies that there was a distinction in all of the Plagues. The same is true for the position of the Tosafist manuscript.

[25] See previous footnote.

[26] See also the Ma'asei HaShem.

[27] Cf. [R. Yosef Bekhor Shor](#).

[28] They do not address why a separation is not mentioned in the Plague of Locust.

[29] Although the Tosafist commentary does not address all of the other plagues explicitly, it would likely say that בָּרָד and חֶשֶׁק were similar to עֶרֶב, and מַכַּת בְּכוֹרוֹת was like דָּבָר.

[30] In the others, it was obvious that Goshen was unharmed, and this was less of a miracle. It is possible that the Plague of the Firstborn is an additional exception with regard to both of these aspects.

[31] R"Y Arama here is following the lead of Ramban – for elaboration, see [Purpose of the Plagues](#).

[32] Alternatively, he could have suggested like the Moshav Zekeinim and others above that the effects of the first three plagues were localized by their very nature, and thus the differentiation in them was neither remarkable nor worth mentioning. Such an option could maintain that the purpose of the differentiation in the first three plagues was merely to protect the Israelites, while in the subsequent plagues its purpose was to teach Paroh a lesson.

[33] With the exception of the Plague of Locust – see below.

[34] See below for an alternative variation, that it was only in the middle set of plagues and the Plague of the Firstborn that the purpose was to enlighten Paroh, but that in the others the goal was to save the Israelites from harm's way.

[35] R"Y Arama is interpreting "וְלֹא יָקְלוּ הַחֲרָטָמִים לְעַמֵּד לְפָנַי מִשֶּׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין" as resulting from fear or embarrassment, rather than from physical infirmity (cf. R"Y Bekhor Shor Shemot 9:11).

[36] In effect, R"Y Arama's position is that there were seven minus one plagues in which there was

differentiation. Were it not for the technical problem of leaving an abundant harvest for the Egyptians, אֲרָבָה would have been like all of the other plagues in the second and third triads.

The Akeidat Yitzchak thus goes a significant step further than Ibn Ezra's position below. According to Ibn Ezra, the default setting for all of the Plagues was no differentiation, and a special distinction was applied only when necessary for the Israelites' survival (as this was the entire purpose of the differentiation). Thus, since the Israelites were not going to need the harvest, there was no need for differentiation in the Plague of Locust. For the Akeidat Yitzchak, though, the default state in the second and third sets of plagues is that there was differentiation (as the objective of these triads was to impart this lesson to Paroh), and it is only voided in אֲרָבָה due to a technicality.

[37] There is no warning before שְׁחִין, the third member of this set. While there was differentiation also in the third triad, the main lesson of this set is Hashem's power to supersede the laws of nature, and thus the emphasis in the warnings for this series was on the "לא הָיָה כְּמֹהוּ" aspect.

[38] Cf. Shadal above.

[39] Cf. Ibn Ezra and Ramban regarding עֲרֵב.

[40] This would parallel the way the Tosafist manuscript cited above understands the difference between עֲרֵב and דְּבַר.

[41] Cf. the position of Ralbag below.

[42] For other aspects in which דְּבַר and בְּכוֹרוֹת constitute twin climactic points, see [Structure of the Plagues](#).

[43] Similar to the verses by עֲרֵב and דְּבַר, this verse can theoretically sustain three possible interpretations. It can refer to only Israelites in Goshen, all inhabitants of Goshen, or all inhabitants of Goshen plus Israelites in all locations.

[44] See above for the [Tur](#) and [Radbaz's](#) critiques of this possibility.

[45] However, it is unclear why Hashem would not have spared the Israelites from harm in all of the Plagues. This perhaps accounts for why commentators do not adopt this approach. For fundamental critiques of the possibility that the Israelites suffered in some of the Plagues, see the [Tur](#) and [Radbaz](#).

[46] This is the position of Ralbag below.

[47] [R. Yosef Bekhor Shor](#) also says that the Plagues of עֲרֵב and חֲשֵׁךְ distinguished between Goshen and Egypt proper, but it is unclear whether he thinks there was a distinction in all of the Plagues.

[48] He does not explicitly address the subject of the Egyptians in Goshen. However, it is likely that he maintains that they too were saved, as otherwise the distinction would have been ethnically based and should have included Israelites even outside of Goshen.

[49] Ibn Kaspi Shemot 11:10 is the first to suggest that the Plagues formed a natural chain reaction. See [The Plagues – Natural or Supernatural](#). According to this, one might have expected that there would have been

differentiation in all of the Plagues (or in none of them). Ibn Kaspi, though appears to understand that although the Plagues themselves were a natural process, the differentiation which took place in only five of them was supernatural.

[50] Thus, he follows the lead of Ibn Ezra below. This approach works well for four of the five plagues, but would still need to explain why Hashem made a distinction in the Plague of Darkness. For fundamental critiques of the possibility that the Israelites suffered in some of the Plagues, see the [Tur](#) and [Radbaz](#).

[51] See Ralbag below and [Where Did the Jews Live](#).

[52] His language (Long Commentary Shemot 7:24) may imply that the differentiation was ethnically based.

[53] For fundamental critiques of Ibn Ezra's position that the Israelites suffered in some of the Plagues, see the [Tur](#) and [Radbaz](#) cited above.

[54] Cf. the Akeidat Yitzchak above.

[55] Cf. Ramban above.

Whom and Where Did the Plagues Strike?

Points of Dispute

These are some of the central points of dispute (נקודות המחלוקת) between the various exegetes:

Purpose of the differentiation

- To save the Israelites from harm – Ibn Ezra, Ibn Kaspi
- To demonstrate Hashem's wondrous ways – Philo, Akeidat Yitzchak

What was unique about the five plagues in which differentiation is mentioned?

- They were airborne and thus differentiation needed to be stated – Rashbam, Moshav Zekeinim, Ramban, Shadal
- Their differentiation was of a different nature – Tosafist manuscript
- The purpose of their differentiation was different – Akeidat Yitzchak
- They were more severe – Ibn Ezra, Ibn Kaspi
- They were not unique as all of the Plagues imply differentiation – Rambam, Yefet, Radbaz

Differentiation noted in the warnings of only ערב, דָּבָר, and בְּכוֹרוֹת

- These plagues came directly from Hashem – Moshav Zekeinim
- The purpose of their differentiation was different – Akeidat Yitzchak

Why Paroh checked only after דָּבָר

- He didn't see Moshe bringing or removing the plague – Moshav Zekeinim
- It was the first plague to discriminate ethnically – Tosafist manuscript, Akeidat Yitzchak

Were the Israelites in Egypt proper affected by the Plagues?

- Yes – Ibn Kaspi, Ralbag, Shadal
- Partially
  - All except for ערב – Ramban
  - All except for דָּבָר – Tosafist manuscript
  - All except for חֲטָאָה – Rashbam
- No – Philo, Tanchuma, Shemot Rabbah, Bemidbar Rabbah, Rambam

Were the Egyptians in Goshen affected by the Plagues?

- Yes – Philo, Tanchuma, Shemot Rabbah, Bemidbar Rabbah, Ralbag
- All except for ערב – Tosafist manuscript
- No – Ramban, Shadal

Natural or supernatural differentiation

- Natural – Moshav Zekeinim, Ibn Kaspi, Shadal
- Supernatural – Philo, Tanchuma, Shemot Rabbah, Bemidbar Rabbah, Rambam

Differentiation in ערב – "וְהַפְלִיתִי... אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן... וְשַׁמְתִּי כֹדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ" –

- Everyone in Goshen as well as the Israelites outside of Goshen were spared – Ibn Ezra, Ramban
- Everyone in Goshen was spared but not the Israelites outside of Goshen – Moshav Zekeinim, Ibn Kaspi, Shadal
- Israelites even outside of Goshen were spared but Egyptians in Goshen were not – Philo, Tanchuma, Shemot Rabbah, R"Y Bekhor Shor, Tosafist manuscript
- Only Israelites in Goshen were spared – Ralbag

No בָּרַד in Goshen – "רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"

- Everyone in Goshen as well as the Israelites outside of Goshen were spared – .
- Everyone in Goshen was spared but not the Israelites outside of Goshen – Moshav Zekeinim, Ibn Kaspi, Shadal.
- Israelites even outside of Goshen were spared but Egyptians in Goshen were not – Philo, Tanchuma, Shemot Rabbah.
- Only Israelites in Goshen were spared – .

Light for the Israelites "בְּמוֹשְׁבֵיכֶם"

- There was light for the Israelites even in Egypt proper – Shemot Rabbah, Tanchuma, Rashbam
- The Israelites had light only in Goshen – R. Yosef Bekhor Shor, Ibn Kaspi, Shadal

Whom and Where Did the Plagues Strike?

Sources

BIBLICAL TEXTS

שמות ז': כ"א, כ"ד

(כא) והדגה אשר ביאר מתה ויבאש היאר ולא יכלו מצרים לשמות מים מן היאר ויהי הדם בכל ארץ מצרים.
(כד) ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשמות כי לא יכלו לשנות ממימי היאר.

שמות ז': כ"ח-כ"ט

(כח) ושרץ היאר צפרדעים ועלו וכו' ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדך ובעמך ובתנוךך
ובמשארותיך. (כט) ובכה ובעמך ובכל עבדך ועלו הצפרדעים.

שמות ח': י"ח-י"ט

(יח) והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עמד עליה לבלתי היות שם ערב למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. (יט) ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האת הזה.

שמות ט': ד'-ז'

(ד) והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר. (ה) וישם ה' מועד לאמר מחר יעשה ה' הדבר הזה בארץ. (ו) ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים וממקנה בני ישראל לא מת אחד. (ז) וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם.

שמות ט': י"א

ולא יכלו החרטמים לעמד לפני משה מפני השחין כי הנה השחין בחרטמים ובכל מצרים.

שמות ט': כ"ו

רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה ברד.

שמות י': כ"ג

לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבתם.

וְלִכְלֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לְשָׁנוּ לְמַאִישׁ וְעַד בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה ה' בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל.

CLASSICAL TEXTS

פילון על חיי משה א': כ"ו

(143) Such, then, were the afflictions and punishments by which Egypt was corrected; not one of which ever touched the Hebrews, although they were dwelling in the same cities and villages, and even houses, as the Egyptians, and touching the same earth and water, and air and fire, which are all component parts of nature, and which it is impossible to escape from. And this is the most extraordinary and almost incredible thing, that, by the very same events happening in the same place and at the same time, one people was destroyed and the other people was preserved. (144) The river was changed into blood, but not to the Hebrews; for when these latter went to draw water from it, it underwent another change and became drinkable. Frogs went up from the water upon the land, and filled all the market-places, and stables, and dwelling-houses; but they retreated from before the Hebrews alone, as if they had been able to distinguish between the two nations, and to know which people it was proper should be punished and which should be treated in the opposite manner. (145) No lice, no dog-flies, no locusts, which greatly injured the plants, and the fruits, and the animals, and the human beings, ever descended upon the Hebrews. Those unceasing storms of rain and hail, and thunder and lightning, which continued so uninterruptedly, never reached them; they never felt, no not even in their dreams, that most terrible ulceration which caused the Egyptians so much suffering; when that most dense darkness descended upon the others, they were living in bright daylight, a brilliancy as of noon-day shining all around them; when, among the Egyptians, all the first-born were slain, not one of the Hebrews died; for it was not likely, since even that destruction of such countless flocks and herds of cattle never carried off or injured a single flock or a single beats belonging to the Hebrews. (146) And it seems to me that if any one had been present to see all that happened at that time, he would not have conceived any other idea than that the Hebrews were there as spectators of the miseries which the other nation was enduring; and, not only that, but that they were also there for the purpose of being taught that most beautiful and beneficial of all lessons, namely, piety. For a distinction could otherwise have never been made so decidedly between the good and the bad, giving destruction to the one and salvation to the other.

JOSEPHUS, ANTIQUITIES 2:14:1 (75)

But when the king despised the words of Moses, and had no regard at all to them, grievous plagues seized the Egyptians; every one of which I will describe, both because no such plagues did ever happen to any other nation as the Egyptians now felt, and because I would demonstrate that Moses did not fail in any one thing that he foretold them; and because it is for the good of mankind, that they may

learn this caution - Not to do anything that may displease God, lest he be provoked to wrath, and avenge their iniquities upon them. For the Egyptian river ran with bloody water at the command of God, insomuch that it could not be drunk, and they had no other spring of water neither; for the water was not only of the color of blood, but it brought upon those that ventured to drink of it, great pains and bitter torment. Such was the river to the Egyptians; but it was sweet and fit for drinking to the Hebrews, and no way different from what it naturally used to be.

משנה אבות ה': ד'

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים.

אבות דר' נתן נוסח א' פרק ל"ג

כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ובכולם נמצא שלם. כנגדן עשה הקדוש ברוך הוא נסים לבניו במצרים. כנגדן הביא הקדוש ברוך הוא עשר מכות [על המצרים במצרים]. כנגדן נעשו לישראל עשרה נסים על הים. כנגדן הביא עשר מכות על המצריים בים.

תנחומא וארא י"ג

א"ר אבין הלוי ברבי ממכת הדם העשירו ישראל, כיצד המצרי וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים והמצרי הולך למלאות את הקיתון מתוכה מוציאה מלאה דם וישראל שותה מים ומצרי דם מתוך הגיגית והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונותן לו ונעשים דם אמר ליה נשתה בתוך הקערה אני ואתה ביחד ישראל שותה מים והמצרי שותה דם וכשהיה לוקח מישראל בדמים יקרים היה שותה מים מכאן העשירו ישראל.

תנחומא בא ג'

וכן במצרים הענן מאיר לישראל ומחשיך למצרים שנאמר לא ראו וגו', ולכל בני ישראל היה אור והיה מאיר לישראל ומראה להן כל כלי כסף וזהב ושמלות וכל טוב מצרים ומה שבתיות ובחביות ובמטמוניות היה מראה להן והיו שואלין ונותנין להן בעל כרחן שהיו אומרים להם ישראל הרי לך במקום פלוני כלי כך וכך, הוי ויהי חושך אפלה.

תרגום המיוחס ליונתן שמות ז': כ"ב

ועבדו היכדין אצטגניני מצרים בלחשיהון והפיכו מן מיא דגושן לאדמא ואיתקיף יצרא דלבא דפרעה ולא קביל מנהון היכמא דמליל ה'.

שמות רבה ט': י'

מפני מה הביא הקדוש ברוך הוא עליהן דם מדה כנגד מדה, שכך אמר לאברהם (בראשית טו) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וגוי, לפי שלא היו מניחין בנות ישראל לטבול מטומאתן כדי שלא יהו פרין ורבין, לפיכך לקו המים בדם, ויעשו כן משה ואהרן כאשר צוה ה', והדגה אשר ביאור מתה. אמר ר' אבין הלוי ברבי ממכת דם העשירו ישראל כיצד המצרי וישראל בבית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי הלך למלאות הקיתון מתוכה מוציאה מליאה דם וישראל שותה מים מתוך הגיגית והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונותן לו ונעשו דם ואומר לו נשתה אני ואתה מן קערה אחת וישראל שותה מים והמצרי דם, וכשהיה לוקח מישראל בדמים היה שותה מים מכאן העשירו ישראל.

שמות רבה י"ד: ג'

ובג' ימי אפלה נתן הקדוש ברוך הוא חן העם בעיני מצרים והשאלום שהיה ישראל נכנס לתוך בתיהן של מצרים והיו רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות, אם היו אומרים אין לנו להשאל לך ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני, באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלו רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החשך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו והיו משאילין להן, לקיים מה שנאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הה"ד ולכל בני ישראל היה אור וגוי, בארץ גושן לא נאמר אלא במושבותם שכל מקום שהיה יהודי נכנס היה אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות, ועליהם נאמר (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך וגוי.

במדבר רבה ט': י"ד

ד"א אמר האלהים והלא לא נגאלו ישראל ממצרים אלא בזכות המצוה הזאת על ששמרו עצמן מן הזנות וכן את מוצא כל נסים שעשה האלהים לישראל במצרים לא עשה אלא על ששמרו עצמן מן הערוה. שהיה המצרי משלשל דליו והיהודי משלשל דליו זה ממלא דם וזה ממלא מים, שניהם שותים מן החביות זה שותה דם וזה שותה מים, צפרדע רואה ליהודי והיא בורחת ממנו ורואה למצרי וקופצת עליו, בהמתן רועות כאחד והיה הברד מניח לזו והורג לזו. ראה פלאים שהיה שם וכן כל י' מכות.

דברים רבה ג': ח'

אמר רבי יצחק היו המצריים וישראל הולכין לשתות מים מן הנהר המצרי שותה דם וישראל שותה מים.

MEDIEVAL TEXTS

לקח טוב י': כ"ג

ולכל בני ישראל היה אור במושבותם – והיו ישראל נכנסין בבתיהן ונוטלין כל מה שהיו למצריים ואין מרגישין.

פירוש ר' יעקב בר' שמשון אבות ה' ד' (מובא במחזור ויטרי סימן תכ"ח)

בבא זו כך היא כתובה ברוב ספרי משנה. "עשרה ניסים כו". ואין כתי' "בם עשר מכות כו". ואומר הייתי שזה הכתוב במחזורים שלנו "עשר מכות הביא" פי' הוא. שאלו הן הניסים שנעשו לאבותינו במצרים ועל הים שלקו במצרים עשר וביים עשר, וישראל ניצלו מאלו ומאלו. שהגין הקי עליהם. אבל מצאתי אחרי כן מוגה במשנה דווקנית שהוגה ממשנת ר' אפרים: "עשר מכות כו".

רשב"ם שמות ח': י"ח

והפליתי ביום ההוא – לפי שהחיות רעות קלים הם ללכת בכל המלכויות כשהמכה משולחת, הוצרך לומר לשון הבדלה והפרשה יותר משאר מכות. וכן בדבר של בהמות.

רשב"ם שמות י': כ"ג

היה אור במושבותם – אפילו שהוא יושב אצל בית המצרי.

ראב"ע הארוך שמות ז': כ"ד

ויחפרו – רבים אומרים, כי המים היו ביד המצרי אדומים כדם, ונתלבנו ביד הישראלי. א"כ למה לא נכתב אות זה בתורה. ולפי דעתי, כי מכת הדם והצפרדעים והכנים היתה כוללת המצרים והעברים, כי אחר הכתוב נרדוף. ואלה השלש מעט הזיקו, רק מכת הערב שהיתה קשה, השם הפריש בין המצריים ובין ישראל. וככה מכת הדבר והברד בעבור מקניהם, ולא כן בשחין, ולא בארבה, כי הם יוצאים ממצרים, וכאשר חפרו המצרים כן חפרו העברים.

ראב"ע הארוך שמות ז': כ"ט

ובכה ובעמך – אמר יפת בעבור שהכתוב אמר ובכה ובעמך רמז, כי בו ובעמו יעלו בלבד, ולא בעם ישראל. ואין זו ראייה, כי הזכיר שיעלו עליו ועל כל עמו, ואין צורך להזכיר ישראל.

ראב"ע הארוך שמות ח': י"ח

והפליתי – יש אומרים שהוא חסר אל"ף, והנכון שהוא מבעלי הה"א, וטעמו ואפרש. ומדרך הסברא עתה החל פרעה להקל מעבודת ישראל, כאשר ראה שהפריש השם בין ישראל ובין מצרים פחד לעשות להם רעה, כי צורך יש לו לשלחם לזבוח פן יפגענו בדבר. הלא תראה כי עתה נתן להם רשות לזבוח בארץ. וטעם כי אני ד' בקרב הארץ דרך משל כמנהג המלכים לעמוד באמצע מלכותם, להיות קרוב אל הקצוות, כאשר ברא השם לב האדם, שהוא מלך על כל הגוף באמצע, ורוח האדם באמצע הגוף, ככתוב ויוצר רוח אדם בקרבו (זכרי' יב, א). ועל זה ראיות רבות מן התולדות, על כן כתוב מציון מכלל יופי אלהים הופיע (תהי' נ, ב), כי הוא באמצע היישוב, ומלכות השם תראה ביישוב.

ראב"ע הארוך שמות ט': ט'

והיה – זה מעשה נס, שזה הפיח, שהוא מעט, היה לאבק על כל ארץ מצרים; ולא הפריש ישראל.

ראב"ע הקצר שמות ז': כ"ט

וטעם ובכה ובעמד ובכל עבדיך יעלו – בלבד, ולא בעם ישראל. והנכון בעיני שהוא כמשמעו, שיעלו בכל מקום ובין בגדיו ועל ראשו.

ראב"ע הקצר שמות ח': י"ט

ושמתי פדות – גם זה יהיה אות בתוך אות, כי יכיר הערוב מי הוא מעמי ומעמד, וזה נאמר על מי שהיה במצרים, ולא בארץ גושן.

פירוש המשנה לרמב"ם אבות ה': ג'

ואמנם העשרה נסים אשר נעשו לאבותינו במצרים – הרי הם הינצלם מעשר המכות, והיות כל מכה ומכה מיוחדת במצרים, לא בישראל, ואלו נסים בלא ספק. ולשון התורה בכל מכה מהן שהיא במצרים לבד, זולת הכינים, שהוא לא באר בה זה, אבל ידוע שלא ענש את ישראל, ואמנם היו מצויות אצלם ולא ציערו אותם, וכך בארו החכמים. אבל השאר – הרי התבאר בהן, אמר בדס: "ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור", ראייה על היות הנזק דבק בהם בלבד, ואמר בצפרדע: "ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל וכו' ובכה ובעמד ובכל עבדיך", ואמר בערוב: "והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן", ואמר בדבר: "וממקנה בני ישראל לא מת אחד", ואמר בשחין: "כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים", ואמר בברד: "רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד", ואמר בארבה: "ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים", ואמר בחושך: "ולכל בני ישראל היה אור" וכו'.

ריב"ש שמות ח': י"ט

ושמתי פדות בין עמי ובין עמד – שהיוצא מתוך עמד, ויבוא לתוך עמי יהא נפדה וניצול מן הערוב.

ריב"ש שמות י': כ"ג

היה אור במושבותם – בארץ גושן שהם יושבין שם; אבל ארץ מצרים היתה חשוכה לכל העולם, אפילו לישראל. ורבותינו אמרו (תנחומא וארא יד, בא ג), שהיה אור לישראל אפילו במצרים, שהיו מסתכלין מה שבבת המצריים; ובמושבותם – בכל המקום שבאין ויושבין שם, ואפילו במצרים.

תוספות כ"י (מובא בבעלי התוספות השלם ח': י"ח: ה')

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן – וא"ת מ"ש דכתיב כאן הפלאה וכן בדבר מה שאין כן בכל המכות? וי"ל

דלהכי כתיב הפלאה גבי ערוב דאפי' מצרים עצמם או בהמתם שהיו בארץ גושן ניצולו, והפלאה דדבר דאפילו מקנה מצרים שבארץ גושן היה הדבר באותם שבשדה וממקנה ישראל אפילו אותם שהיו בארץ מצרים לא שלט בהם הדבר, כי בערוב מחלק הוא בין מצרים לארץ גושן ובדבר מחלק בין מקנה מצרים לשל ישראל.

מושב זקנים שמות ח': י"ט

ושמתי פדות בין עמי וכו' – תימה למה בכל המכות לא אמר אני אעשה הפרש בין ישראל למצרים כמו בערוב ובדבר. וע"ק למה נאמר יותר במכת דבר וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה בני ישראל עד אחד, ובכל המכות לא שלח. ונ"ל כי כל המכות נאמר בהם נטה מטך וע"י נטיית המטה באו וידע וראה פרעה שע"י נטיית המטה באו, ועל העון הזה שהוא מחזיק בס. אבל דבר וערוב מעצמו באו בלא המטה. והיה אומר פרעה אולי מקרה הוא ולא בעבור שאני מחזיק בהם. לכן א"ל זה הסימן כי בארץ גושן לא תמצא המכה זו, ודע כי בשביל זו בא, יען כי אתה מחזיק לישראל. לכן אחר מכת דבר שלח פרעה לגושן לדעת אם הוא כך. ומה שלא שלח לגושן אחר מכת ערוב, לפי שהערוב סר ע"י תפילת משה ע"ה וידע שעל ידי משה בא, אבל הדבר לא סר על ידו... ד"א מה שנאמר הפלאה בדבר ובערוב יותר משאר מכות הטעם לפי שהמכות מאותו מקום יצאו, כגון כינים מן העפר, ודם וצפרדעים ממימי היאור, מהם ובהם היתה מכתם, אך מכת דבר וערוב באה ממרחק והפלאה גושן היתה שלא שמשו בארץ גושן כמו ששמשו בארץ מצרים, ובברד נמי כתיב רק בארץ גושן וכו' ולא היה ברד וזה הפלאה ובמכה זו נתקלקלה תבואות ואילנות ואדם ובהמות, מה שאין כן במכת הדבר שלא לקו כי אם הבהמות, ולכן אמר במכת הברד חטאתי מה שלא אמר בשום מכה.

פירוש ר' יונה אבות ה': ד'

עשרה נסים נעשו לאבותינו – במצרים שבכל עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים לא נזקו אבותינו בהם. ובכלם הוא מפורש להם. לבד במכת הכנים שכתוב ותהי הכנים באדם ולא הפרישה התורה בין מצרים ובין ישראל אלא קבלה היא ביד חכמים שאף גם בזאת לא לקו בה.

רמב"ן שמות ח': י"ח

והפליתי ביום ההוא את ארץ גשן – בעבור היות המכות הראשונות עומדות איננו פלא שיהיו בארץ מצרים ולא בארץ גשן, אבל זו מכה משולחת, וכאשר יעלו החיות ממעונות אריות מהררי נמרים וישחיתו כל ארץ מצרים ראוי היה בטבעם שיבואו גם בארץ גשן, אשר היא מכלל ארץ מצרים בתוכה, לכך הוצרך לומר והפליתי את ארץ גשן, שתנצל כולה בעבור שעמי עומד עליה, כי רובה של ישראל היא. ואומר ושמתי פדות בין עמי ובין עמך, שאפילו בארץ מצרים אם ימצאו החיות איש יהודי לא יזיקוהו ויאכלו המצריים, כדכתיב (תהלים עח מה) ישלח בהם ערוב ויאכלם, וזהו לשון פדות, כטעם נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתך.

רמב"ן שמות ט': ד'

והנה היה המקנה רחוק ממצרים בשדה גבול גשן, ויתערב במקום המרעה מקנה מצרים ומקנה ישראל, ועל כן

הוצרך לומר והפלה ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל. או בעבור שהדבר משנוי האויר ראוי שיתפשט בכל הפלך, רק שעשה השם עמהם להפליא.

רמב"ן שמות ט': כ"ו

רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל – בעבור שנטה ידו על השמים והוריד הברד היה ראוי שירד גם על ארץ גשן, שהאויר שלה ושל ארץ מצרים אחד הוא, ולכן פירש הכתוב שניצל אויר ארץ גשן בעבור ששם בני ישראל.

מאירי אבות ה': ה'

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא כו' עשרה נסים אינם דבר אחר רק הנצלם מי' מכות שהביא על המצריים שלא הוזקו באחת מהן כלל וכמו שאמר במכת הדבר וממקנה בני ישראל לא מת אחד ובמכת החושך ולכל בני ישראל היה אור במושבותם ובברד רק בארץ גשן אשר שם בני ישראל לא היה ברד ובערוב כתיב והפלתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב ואף באותם [ש]לא התבאר בהדיא הנצלם מהם מ"מ נכתב עניינם במצריים לבד כמו שביאר בדס ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור ובצפרדע ובכה ובעמך [ובכל עבדיך] יעלו הצפרדעים ובשחין כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים ואחר שפירש החרטומים נראה שאומרו בכל מצרים על המצריים לבד והארבה לא היה בגופות רק בעשבי הארץ ולא היה בארץ גשן והכל מבואר זולתי מכת הכנים שנגעה בגופות האנשים ולא התבאר שם שלא היה בישראל ופירש בתלמוד שהיו נמצאים אצלם ולא מזיקין אותם כלל.

טור פירוש הארוך שמות ז': כ"ה

...והפלגתו על דברי חכמים ורודפו אחר הפשט הביאו לזה הדעת, כי חלילה להכות את ישראל כי אין מעצור לה' להושיע אשר ירצה, ולהכות אשר ירצה.

ריטב"א הגדה של פסח "דבר אחר"

דבר אחר ביד חזקה שתיים. פי' בו, דנפקא לן מדכתב בכל אחת מהם ב' מלות. וע"ד האמת, מדת הדין ומדת הרחמים שהיו משותפות, זו לעשות נקמה וזו להציל את ישראל שלא תרד עליהם (שום) מכה, ואלו הן עשרה נסים שנעשו לאבותינו במצרים כדאיתא באבות, וכולן מפורשין בכתובים חוץ ממכת כנים שהיא גמרא, ובא בקבלה שהיו בהם אלא שלא היו מצעריי אותי, ולפי שהיו בהם אמרו החרטומי אצבע אלהים היא, כלו' מכה כוללת כי הם לא ידעו שלא היו מצערים אותם ולפיכך ויחזק לב פרעה.

ר"י אבן כספי שמות ח': י"ח

והפליתי ביום ההוא – אע"פ שאין זה מופת הכרחי, אמנם הוא ראיה כי לא נבדלו ישראל מהמכות רק במה שנמצא כתוב בפרוש, כי זה אינו דבר מועט עד שיונח בספור בכח. ואמנם ראו מאד שלא היו ישראל בכלל זאת המכה הרעה.

ר"י אבן כספי שמות ט': ד'

ולא ימות מכל לבני ישראל דבר. כי אנשי מקנה היו, והיה הפסד גדול מאד אם ימות מקניהם.

ר"י אבן כספי שמות י': כ"ג

ולכל בני ישראל היה אור במושבתם – זה עד נאמן כי אמרו ויהי חשך בכל ארץ מצרים פרושו עיר מצרים וסביביו, עד שטעם אומרו ולכל בני ישראל היה אור וכ', פרושו בארץ גושן אשר שם מושבם, כי היא עיר מושבותם, וזה כמו שקדם בברד, ויהי ברד בכל ארץ מצרים, ואמר שם בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד (ט': כ"ו), ולכן הנמצאים מבני ישראל בעיר מצרים עובדים עבודתם היו בכלל החושך, כמו שהיו בכלל הברד, אמנם מדעתי הם לא היו מתפחדים כמו המצרים כי נכון לבם בטוח בשם.

רלב"ג שמות ח': י"ח

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן – יתכן ששאר המכות היו כוללות לישראל ולמצרים, כמו שכתב החכם אבן עזרא (בפירוש הארוך לשמי' ז, כד). למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ – רוצה לומר, שאני משגיח בתחתונים, ואעפ"י שמעלתי גבוהה מאד; וזה, שכבר אביא זאת המכה בך ובעמך, ולא אביא אותה בארץ גושן, ששם עמי ישראל. ושמתי פדות בין עמי ובין עמך – רוצה לומר, שאני אשים ההבדל בין עמי ובין עמך פדות; וזה, כי לעמי יהיה פדות מהמכה הזאת, ולא כן לעמך; וזאת היא ההפלאה וההבדל שאמר השם יתעלה, שיפליא ארץ גושן לבלתי היות שם ערוב. ואפשר שרצה בזה, והוא הנכון, כי גם בארץ גושן לא ימלטו מזאת המכה כי אם הישראלים; וזה, כי כבר היו שם מצרים, כמו שהורה באמרו "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה" (שמי' ג, כב).

רלב"ג שמות י': כ"ג

ולכל בני ישראל היה אור במושבותם – רוצה לומר, שבמקומות שהיו יושבים היה אור, ולא היה נכנס בו זה האיד העב הקיטורי; וזה תכלית הפלא, כי המצרי שהיה שכן לישראל, היה החשך בביתו, ובבית ישראל היה האור.

פירוש מגן אבות לר' שמעון בן צמח דוראן אבות ה': ד'

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים הפירוש: רבינו שלמה ז"ל כתב, שלא נתפרש לנו. ואני תמיה, שהרי הנסים שנעשו על הים הם מפורשים במדרש רבי תנחומא ובאבות דרבי נתן, כמו שלמדו אותם מהפסוקים, אבל עשרה נסים שנעשו במצרים אינן צריכין פירוש, כי בכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים שהיו עשר, היה נס שניצולו ממנה ישראל, לפי שהיו מכות משולחות, ואין גם אחד ניצול מהם אלא דרך נס. ובכל מכה ומכה, פירש הכתוב שהיתה במצרים בלבד, אלא במכת הכנים שנאמר 'ותהי הכנס באדם ובבהמה' ולא פירש במצרים, וקבלתם ז"ל היתה, שאף ממנה ניצולו ישראל. ואף אם היתה בהם לא נצטערו בה כלל. ויתקיים הכתוב, הכולל כל אדם, ותתקיים הקבלה, שאף בזו נעשה נס שלא נצטערו, וכן פירשו רז"ל. והנה בדם

נאמר, 'ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור', אבל ישראל שתו. ונאמר בצפרדעים, 'ובאו בביתך ובבית עבדיך ובעמך'. ונאמר בערוב, 'והפלתי ביום ההוא'. ונאמר בדבר, 'וממקנה בני ישראל לא מת אחד'. ונאמר בשחין, 'כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים'. ונאמר, 'רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד'. ונאמר בארבה, 'ויעל הארבה על כל ארץ מצרים'. ונאמר בחשך, 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם'. ובמכת בכורות, דבר מפורש הוא...

ואלו עשר מכות, פירשו בילמדנו (תנחומא וארא י"ד), כי היו שלש על יד אהרן והם: דם, צפרדע, כנים, שהם במים ובארץ. והיה בזה די שיעשו על ידי אהרן בשליחותו של מקום. ושלש על יד משה והם: ברד, ארבה, חשך, שהיו באויר ולא היה בו כח לאהרן שיהיה שליח בהם ונעשו על ידי משה בשליחותו של מקום, ושלש על יד הקדוש ברוך הוא והם: ערוב, דבר, מכת בכורות, שבהם נכתב בפירוש הפלאה בין מצרים ובין ישראל, כי לפי שהן מכות יותר משולחות ומתפשטות משאר המכות, כמו שאנו רואים בחיות רעות ובמיתת מגפות, והיה הנס יותר גדול בהם משאר מכות שיהיו ישראל ניצולין מהם, לא היה כח ביד משה ולא ביד אהרן שיהיו שלוחים בדבר זה, ואחת על ידי כולם, והיא השחין. אהרן היה שליח בארץ, והוא פיה הכבשן שהוא מין עפר. משה היה שליח באויר, וזרקו משה השמימה, והיה השחין בכל ארץ מצרים, שהפיה זרקו בכל האויר. ולהפלות בין מצרים ובין ישראל, לא היתה מגעת שליחותו, ונעשה על ידי הקדוש ברוך הוא.

עקדת יצחק שער ל"ו

והנה בזה הושלם סימן דצ"ך הבא על הוראת מציאות האל יתעלה. אמנם עדין נתחזק לב פרעה, כי אף על פי שאמרו לו אצבע אלהים הוא, הנה הוא הודה במה שאמר (שמות ה') מי ה', אבל עדין לא נתברר לו כי זה ה' הוא אלהי ישראל, ושיש לו שום זכות עליהם לומר שלח את עמי. ולזה צריך להתחיל סימן אחר שיתברר לו בו זה העקר... ואמרת אליו כה אמר ה' שלח עמי ויעבדני כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערוב וגו' והפלתי ביום ההוא את ארץ גשן אשר עומד עליה לבלתי היות שם ערוב למען תדע וגו' ושמתי פדות וגו'. הרי הדבר מבואר נגלה, שזאת המכה ורעותיה המה מובאות לברר וללבן כי זה האלוה אשר הודו במציאותו, יש לו בחינה והשגחה בקרב הארץ, להפליא ולהבדיל עמו ועבדיו ממכות הארץ ההיא ותחלואיה אשר חלה בה. וכן בשנייה נאמר מחר יעשה ה' את הדבר הזה בארץ וגו'. והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים. וכן יתבאר בשחין. ולהיות זאת הכוונה המיוחדת באלו המכות, לא הוצרך אל שיעשו בה בריאות חדשות בהפך המנהג הטבעי לגמרי, רק שתתבאר ההבדלה וההכרה אפילו בדברים שקצתם הורגלו להתרגש בעולם...

ויעש ה' כדבר משה ויסר הערוב מפרעה מעבדיו ומעמו וגו' וכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת. ירצה, שהכביד את לבו גם בסימן הזה השני, כמו שעשה בראשון, עד שהוצרך להשלים בבאור שלשת המכות המיוחדות בו. והנה היה ענין כובד לבו, כי תלה הענין במזל המקום, ושזה הענין נמשך מההבדל אשר בין מצרים לארץ גושן. ולפי שידע משה זה, אמר והפלתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עומד עליה לבלתי היות שם ערוב, ושזו היא תחבולה ממנו לברר מתוך זה מה שרצה מההשגחה האלהית. ולזה באה מכת הדבר להוציאו מהשבוש הזה ביחוד, אשר נאמר בה כי אם מאן אתה לשלח ועודך מחזיק בם, בטענה זו, הנה יד ה' הויה במקנך וגו' והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר, והרי זו הפלאה נפלאה מהראשונה, שאפילו במקום אחד יפלה ה' בין מקנה למקנה. זהו שנאמר וישלח פרעה והנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד.

ויכבד את לבו, כי עדין פקפק בלבו שמא מזל הבעלים גורם, והם תולים באלהיהם. והנה לא הוצרך עוד אל התראה מהטעמים שכתבנו. והוסיף להכותו מכת השחין אשר בה הודו בעקר השני הזה כמו שנאמר ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים, ירצה, שלא עמד עוד בס טעמם, ולא יכלו לכלכל דבריהם מפני המכה הזאת, שהיתה בחרטומים ובכל ארץ מצרים לבדם, שאם היו גם אהרן ומשה וכל ישראל מוכי שחין איך נבהלו מפניהם ולא יוכלו עמוד...

אמנם עדיין חזק את לבם, כי לא נתברר להם העקר השלישי, והוא שתתפשט יכלתו והשגחתו על הארץ כלה ועל כל מלכיה לעשות בהם כרצונו, כמו שעשה בו, כי הוא מה שכפר בו בתחלה באומרו (שם ה') לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח, כמו שכתבנו, וצריך שיתברר לו עוד כי זה אלהים אלהינו אלהי כל הארץ יקרא, וזה בהביא עליהם מכות מופלאות חדשות בכמות ואיכות, אשר לא נבראו כמותם מימות עולם, כי זה מה שיורה היותם ביכולת מוחלט, הרודה על ממשלת הטבע כלו, שאם היו לפי המנהג הטבעי או ממשפט אלהי הארץ ומזלה, יתחייב בהכרח כי מה שהיה הוא שיהיה, ומה שנעשה הוא שיעשה, ואין כל חדש, כי סבוב מערכות שמים הם חוזרין תמיד על משפטם וכן יסבו בלכתם. ולזה הביא עליהם סימן בא"ח, שנתייחדו מהקודמות לבד בזה הענין עצמו, כמו שאמר בברד אשר לא היה כמוהו למן היום הוסדה ועד עתה. ובארבה (שמות י') לפניו לא היה כן ארבה כמוהו וגו', אמנם באו בצירוף התפארות הזמן, גם ההפלאה, כי תמיד הגדיל והפליא לעשות, כמו שיתבאר...

אבל ענין ההבדלה לא נזכר, כי למה יהיה כן במציאות, שלמחר יצאו ישראל מתוכם, ולא להם יהיה יתר הפלטה מעץ השדה וצמח האדמה.

MODERN TEXTS

שו"ת רדב"ז ב' תתי"ג

ומה שכתב הראב"ע כי מכת הדם והצפרדעים והכנים היה למצרים ולישראל אסור להאמין דבר זה כ"ש שהכתובים מורים הפך ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור ויחפרו כל מצרים סביבות היאור משמע אבל ישראל לא היו צריכים לזה כי היו שותים ממימי היאור. ובצפרדעים כתיב ובכה ובעמך וגו' וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך וגו' משמע שלא היו בישראל. וכן הכנים וילמד סתום מן המפורש. ולא ידעתי אם המכה היתה גם לישראל מה ראיה יש בה לפרעה שישלח את ישראל מארצו ולא היה ראוי להטריח הקולמוס בכיוצא בזה אלא שלא ליתן פתחון פה לדוברים עתק על דרז"ל.

שד"ל שמות ז' כ"ה

וימלא שבעת ימים – בשמות רבה (ט' י"ב; י"ו; עיין גם דברים רבה ז' י') אמרו שכן כל מכה ומכה עמדה ז' ימים, ואין צריך; וכן כתב רשב"ם כך היה מכת היאור, כלומר זו לבדה נמשכה שבעת ימים. ורעת ראב"ע ורמבמ"ן כי שאר המכות לא נמשכו כ"כ, ודעת ראב"ע כי גם בני ישראל הוכו במכה זו וכן במכת הצפרדע והכנים ושלא הפליא ה' בין מצרים ובין ישראל רק במה שבא מפורש בתורה, ור' יעקב בעל הטורים כתב על

זה : והפלגתו על דברי חכמים ורדפו אחרי הפשט הביאו לזה הדעת, כי חלילה לאל להכות את ישראל, כי אין מעצור לה' להושיע את אשר ירצה, ולהכות לאשר ירצה, עכ"ל. ונ"ל כי ארץ גשן כדעת האחרונים לא היתה מארץ מצרים אלא על גבולה, והיתה סמוכה לארץ ערב, ולפיכך לא היתה שותה ממימי הנילוס, ובכך לא הוכתה לא במכת הדם ולא במכת הצפרדעים, והכתוב לא הוצרך להזכיר ענין זה, כי היה ידוע לישראל שהיו יודעים תכונת ארץ מושבם; אמנם אם היו קצת מבני ישראל חוץ לארץ גשן, לא נכחיש כי הוכו גם הם במכות אלה, וגם הם הוצרכו לשתות ממימי הבורות אשר חפרו.

שד"ל שמות ז': כ"ז

את כל גבולך – ולא ארץ גשן שלא היתה מגבול מצרים ממש...

שד"ל שמות ח': י"ט

ושמתי פדת – ל' הבדלה, וכן ישועה והצלה וחילוץ ופורקן כולם ל' הפרשה והבדלה זה מזה (רשב"ם). ודעת רמב"ן ורמבמ"ן כי הפדות הזאת היא, שאף בארץ מצרים אם ימצאו החיות איש ישראל לא יזיקוהו, ולדעת אינו אלא כלל שאחרי פרט.

שד"ל שמות ט': ג'

דבר כבד מאד – אייכהארן אומר כי ריבוי השרצים (כינים וערוב) גרמו הדבר, כי ביצי השרצים מתפזרים באויר ונופלים עם הטל על צמח השדה, והבהמות באכלן את הירק חולות ומתות, והוא אומר ג"כ כי מקנה ישראל לא מת, מפני שישראל היו רועי צאן מימי קדם והיו בקיאים בדרכי רפואות הבהמות; ואני לא אכחיש היות בזה חלק טבעי, אלא שנתלזה עמו חלק של נס ויוצא ממנהגו של עולם; והנה ריבוי הכינים והערוב ושלא נתפשט הערוב בארץ גושן, היה דרך נס, והוא עצמו אולי היה סיבה שלא מת מקנה ישראל.

שד"ל שמות י': ד'

בגבולך – עיין למעלה ז': כ"ז.

שד"ל שמות י': כ"ג

ולכל בני ישראל היה אור במושבותם – בארץ מושבותם.

שד"ל שמות י"ב: י"ב

ועברתי – להיות המגפה הזאת משונה מכל שאר המגפות במה שלא מתו אלא הבכורות לבדם, וגם במה שמבכורות ישראל לא מת אחד, לפיכך היא מיוחדת אל האל ית', כאילו היה הוא עובר מבית לבית ומבחיך בין בכור לשאינו בכור ובין מצרי לישראל.